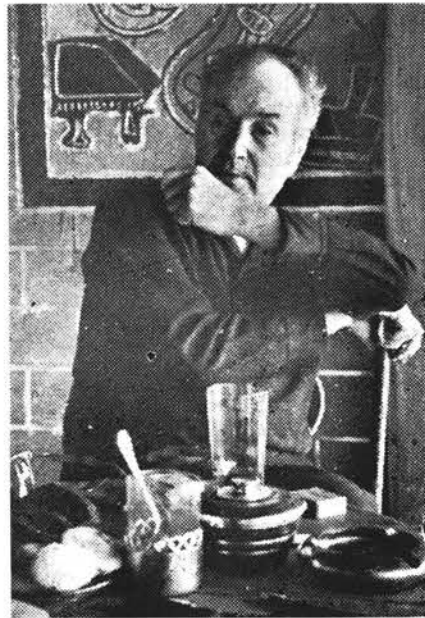

עשר שנים למותו של אלכסנדר פן

אלכסנדר פן בשנות ה-60 בבית-קפה

אלכסנדר פן אהבה חשמלית

שלום, אהובי!
(זה השלום מנין?)
תנהר אלי כלה-רננה.
רק בין חופי-ירוסים מתוך ימרי-עניני
נשקף אישון קפוא ללא תנועה.

פתאם אומל נזרק מבין שניה
למחוזין את קרחה פי במשפטי תרבות,
וכבר אדע. — אכירה בפניה —
גם היא קרבן ההתקדמות.

— חכי, חכי, אשה, הוהרי את?
— אני, אני... — עונות לי הנדים.
— ובכן, מדוע במבט
עינך קיטור ולא שמים?

הלא רק תמול שמרנו על הסוד
היות דומים בנשמותינו.
הלא רק תמול השתוללו חיות
ביצרות אהבתנו.

ועל היום מי לא חמל
נדם סחט מעצמותיך?
ארשת רובוט מחשמל
לועגת לי מתוך עיניך.

הנה אחקע סכין ולא תחושי כאב...
אבל אם את היא זאת, — שלמה
כמו לא היה אול הלב,
ובמקומו נחר דינמו?

אל תקמטי שרוכי-גבות,
צלילי גזיבנד אותם הקיפו.
בצות עיניך התועות
ללא שנה אלי ויסקיפו.

דועך, רוטט הבהוב עמום
עטוף מכחול משחיר כפצע.
בתיקפה, חשמל ושעמום
את החיים רצחו בהן לנצח!

לא אכירך אשה, כי כך אהב אחרת.
היא, שבקרבך גועה בדומיה,
קצת לא את, צלך רודף אחרי הפרא
לשים ככלי תרבות על אהבת חיה.

הנה תרצי ותפחדי לגשת
כי לא תדעי, מה עו יותר;
הרב או החשמל?
הרובוט לחנה בצחוק פורש הרשת
חצי ברזל יתקע בגב ולא יחדל.

תלכי, אשה שופר הלילה כבר תוקע.
קורא לבוא אליו באלף חצוצרות,
ושם ברקוד גופך בקעב משגע —
ישתות הלב: "לא זה..."
לא כך ארצה לחיות!

אדע, קצת מוחר מאד
הבא קרבן על מזבחות התאהה,
קצת כל הצועק: "אני רוצה לזנות" —
הוא המשוחר לאהבה.

הפרח הנצחי, חנוק ברזל ורפוש.
ריחו בתמרונות-תרבות אול.
היום כל לב-בשר, כל מח, גוף ונפש
שנונים ויבשים כמו אמרות חזל.

נגן על הקתרוס — זכוכים לצחוק יבואו,
תשיר על אהבה — ימיתו אנשים,
לרגע תתבודד — ילעג לך התווה
מערוצי הרחוב בנדנודי-ראשים.

ענק מהפכות צועד, רומס בקעב
ריחות שדה, פרחים, כוכב וקרן-אור.
רק אישם בפנה יכבה הזמן בעצב
על זה שמת, נחרב ולא יחזור.

אך מאמין, כי לו גם כל דורות יעיקו
על מנהרות הדם בברזלים עבים, —
גם אז בלב-בשר את האביב ידליקו
לא הבהובי-חשמל כי אם הכוכבים!

אל לכבכם המתהלם כדפק
מכונת חשמל מקרח עד חולות,
לרגליכם שדשו את האפק
בעצבי ה"הורה" ופוקסטרוט.

ליפי רגשותיכם בזהר הפלונים
מסרבלי-חכמה נאצילי הכסות,
בדם מחשבתכם — תזוב מפספונים
בסלסולי כל זמר זנות.

אני אחצוב ואגרוך בסער
ה"shoking" המחריד של אלה הנמים:
רסיסי האהבה נשא אותם הנער
בחקיבני לבו תוך אלה גרדומים!

שדי הטבע תרש האצילו
עלי תכל מכשופם הדק,
שמעו, כבר גרוך-עולם שואג:
— הצילו!
הו, תנו אור, אני נחנק.

אך לא תחלשנה צפרי העשת
על הצנאר, ויום ביום
תבל כקבש-הם נגשת
להתהפך אל פי התהום.

אין עיר ועוד כחולים שמיה
(פורץ ברזל בדלת, בחלון)
ראשה — חוטים, ועל מתניה
חגרה בטון, בטון, בטון.

ועל בטון תזמורת מתופפת:
מפני תרבות לאן תנוס
עת הקריה אותך רודפת
בארבעים כחות של סוס?!

דרכי אנוש פתאם נדמו,
מלאך פלדה יגביה לרחף,
מקום היה בו לב, קצת נחר דינמו:
"תנו נפט, אני דופק כנפט..."

תפגש ידדי, ידו כקפיץ מעשת,
תאהב אשה, אפס בה דם,
תראה אדם, ואין לגשת —
דומה מאד אך לא אדם.

צועד יצור אכול קדחת...
— שלום!
מקשיב ולא מבין,
ומנחיריו כאד משחת
זורם בנזין, בנזין, בנזין...

— לאן תרדן?
— לגי צלמות,
עבור, אין פנאי, ירעש עמל!
במקטו חיי המות
אורגים בלי סוף חוטי חשמל.

— חכה, הן שם הוא בית הכלא,
נשוב אל אפק הפלאות!
— הצחוק! הלא קצת הפלא
הכי גדול הוא לא לחיות.

לשוא תחלום, לשוא היגע,
כי לא תמצא טבעת-אור,
לשוא תשיר, קצת כל הגה
הוא רק קיטור, קיטור, קיטור!

והוא חולף, פוסע הלאה
רצוף, חופו ועצבני...
על פני הרחוב בשעמום נשא לו
ירח מת, ועוד — אני.

והקריה, כשד שחור שמח,
תזרים פחם בכל גידי נמל,
ועל כלם דולג לו ומנצח
הוא, הצהוב — אדון חשמל!

הנה היא נכנסה, אך עוד לא אכירנה,
רשורש שמלה מרעיד שלות חדרה,
— האת היא זאת?
נודף ממנה

דבר-מה מפר, שנוא ואכזרי.

הקומפוזיציה של שיר בעל פואנטה. הפואנטה מהפכת את יחסי הכוחות בסיטואציה הדרמטית. בראשיתו של השיר מוכנס הקורא למאבק הנמצא בעיצומו, כשהדמות הקולקטיבית נראית חזקה, תקיפה, שבעה, שלווה ונינוחה. מולה עומד הדובר הצעיר שעודנו נער. המלחמה של הכוחות הבלתי שקולים מתגלית בהמשכו של השיר כמלחמה אבודה, והרושם המתקבל הוא, שוהי מלחמה דון קישוטית. יסודותיו וסמליו של העולם הרומנטי נעלמים או משתנים בעקבות כיבוש העולם על-ידי המכונות: השיר האמיתי נהפך לשיר הקיטור. פרח האהבה נחנק בברזל וברפש. והעולם כולו כורע תחת עול המכונה. השיא הוא בבית שלפני האחרון, שבו נושאים קינה על העולם הישן שחרב "על זה שמת, נחרב ולא יחזור". והנה סיומו של השיר מפתיע ומהפך את יחסי הכוחות. בבית האחרון מופיע הדובר ישירות, ומביע את אמונתו החזקה בניצחונו של האנושי והרומנטי. הדובר מאמין, כי הברזל חזק ככל שיהא, לא יוכל לעולם לנצח והוא מסיים את השיר בשורות: "ובלב בשר את האביב ידליקו לא הבהובי חשמל, כי אם הכוכבים".

הבית האחרון, המהפך את יחסי הכוחות, וקובע במפתיע את נצחונו של העולם הישן, מאיר את השיר באור חדש. השיר נקרא לא רק כשירת מחאה של האנושי כנגד העולם המודרני, חסר האנושיות, אלא כשיר של אמונה בעתיד האדם בשר ודם ובעל לב, שאף על פי שהוא מיעוט שבמיעוט, הוא מסוגל לגבור על ההמונים נציגי העולם החדש.

ה. התבנית הסטאטית-דינמית

כתשתית השיר "אהבה חשמלית" ניתן לגלות את תבניתו, זיכוד האופיינית לחלק גדול משירי פן. התבנית בנויה מניגוד בין שתי מהויות: המהות הסטאטית והמהות הדינמית. מהויות אלה נאבקות זו עם זו ואהדת הדובר בשירים נתונה תמיד למהות הדינמית.

דגם זה של מאבק היסוד הסטאטי ביסוד הדינמי קורם בשר וגידים כדמות רבדים שונים בשיר, המאפשרים לממש את הסטאטי והדינמי באופנים שונים ועל ידי כך מאפשרים גם להציע אינטרפטציות שונות לשיר. האינטרפטציות אינן מפקיעות זו את זו, אלא עומדות זו ליד זו ובכך מגנות ומעשירות את השיר.

השקפת העולם הפוטוריסטית מעצבת בשיר את היסוד האנטי-יטלי, שהוא היסוד הסטטי. יסוד זה מופיע תמיד בשירת פן כיסוד השלילי, יש בכך משהו פרדוקס, מפני שהפוטוריסטים הדגישו חזר והדגש במאניפסטים שלהם ובשירתם את הקצב המהיר והדינמי של העולם המודרני. כך למשל מצהיר מארינטי במאניפסט מ-1912: "היום העלתה הספרות על נס קיפאון מהורהר, אקסטזה וחלום בהירדם, אנהו רוצים להעלות על נס תנועה אגרסיבית, נודדי שינה קדחתניים, את צעדי הרץ". והנה מתברר, כי בשיר דווקא ההשקפה הרומנטית של "האקסטזה והחלום" היא רבת חיוניות וגורם דינמי, ואילו היסודות הפוטוריסטים מתגלים כיסודות סטאטיים. לכאורה מופיע העולם האורבניסטי כעולם ששולטים בו המהירות הקצביות והחיוניות. הפעלים בשיר כולטים במשמעותם האגרסיבית והאנרגטית כגון: ריקוד, נגינה רועשת, מקצבים מהירים וקולות חזקים אינם מאפיינים דינמיות לאמיתה, כפי שהקורא רגיל לדמות במלים אלה. השיר יוצר בקורא רושם מהופך ע"י הדגשת המכניות של הקצב החדגוני וע"י הדגשת חוסר המשמעות האנושית שבו. היסודות המכניים נוסח הפוטוריות, חותרים להישלט על העולם, להדמימו ולהמיתו. תחבולות הקרב שלהם אלו הנסיונות להציג תחליפים של מכונות וחמרים דוממים תמורת האנושי והטבעי, וכך יוכלו להפוך את היטלי לממוקן ולסטטי. מלחמה זו היא בהתאם ל"דיברה" האחת עשרה במאניפסט הטכני של הספרות הפוטוריסטית מ-1912. לפי דיברה זו יש לחסל בספרות את ה"אני" ולהחליפו סופית בחומר ולמסור בספרות את "חיי המנוע", ובהתאם למאניפסט הרוסי של ואדים שרנישבין, שביקש למכור את הרומנטיקה במחירה כללית במחיר זול ביותר, ולתאר את המכונה החותכת את האוויר בלילתה כל שניה. בשירו של פן העולם הפוטוריסטי נושא עימו את המוות, והחומר הקשה והמנוכר משתלט על תבל. גם האשה הקפואה מבקשת ללכוד ולהכניע את אהובה הפראי.

לפי האינטרפטציה שתוארה לעיל נתפרש השיר, כמתאר שתי השקפות חיים מנוגדות, והשיר השתמש באידיאולוגיה הפוטוריסטית לצרכיו האסתטיים, לצורך "מילון" התבנית הסטטית-דינמית.